

Bölüm 7

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMEN ADAYLARINDA DEPREM SONRASI TRAVMA VE DEPREM RİSK ALGISI

**Zeynep Filiz DİNÇ¹
Leyla SARAÇ²**

GİRİŞ

Kahramanmaraş merkezli 7.8 ve 7.6 büyüklüğündeki 6 Şubat 2023 tarihli depremlerle sarsılan Türkiye’de, elli binin üzerinde insan hayatını kaybetmiş hayatta kalanlar ise bu büyük yıkımla mücadele etmek üzere baş başa kalmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2023; Tunçel, 2023). Depremde içinde bulunduğu bu tür doğal afetler, insan ölümü ve yaralanmasının yanı sıra hayatta kalanların ruhsal durumları üzerinde de ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır (Tian, Han, Zhang, Ma, Zhao ve Li, 2018). Özellikle nerede ve ne zaman meydana geleceğine yönelik belirsizlik olması, kontrol edilmesinin mümkün olmaması gibi özelliklerinden dolayı depremler bireylerde güvenlik duygusu kaybına yol açmaktadır (Joffe, Rossetto, Solberg ve O’Connor, 2013). Depreme bağlı, toplumdaki ya da aile üyelerindeki can ve mal kayıpları, depremi deneyimleyen ya da deneyimlemeyen bireylerde paniğe yol açmakta ve insanların ruhsal sağlıkları üzerinde çeşitli seviyelerde olumsuz etkiler bırakmaktadır (De La Fuente, 1990; Geller, Jackson, Kagan, ve Mulargia, 1997).

Yapılan araştırmalara göre, travma sonrası stres bozukluğu olarak literatürde yer alan ve deprem sonrası da bireylerde gözlenen bu ruhsal bozukluk, depremden etkilenenlerin %1.20 ila %82,64’ünde görülmektedir (Dai, Chen, Lai, Li., Wang ve Liu, 2016). Deprem her birey üzerinde aynı etkiyi bırakmamakla birlikte, depremin psikolojik etkilerinin 50 yıl sonra da hissedileceğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Lazaratou, Paparrigopoulos, Galanos, Psarros, Dikeos ve Soldatos, 2008). Türkiye’de yapılan bir araştırmada 1999 yılında meydana gelen deprem

¹ Prof. Dr., Spor Bilimleri Fakültesi, Sporda Psikososyal Alanlar AD, zdinc@cu.edu.tr,
ORCID iD: 0000-0002-9034-8144

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor AD Isarac@mersin.edu.tr,
ORCID iD: 0000-0002-8593-6873

sonrasında toplum merkezine başvuran bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon oranı sırası ile %63 ve %42 olarak saptanmış, bu bozuklukların depremde yaşanan korku düzeyinin yüksek olması, kadın cinsiyeti, düşük eğitim seviyesi, depremde arkadaş/yakın kaybı ve deprem üzerinden geçen sürenin kısalığı ile artış gösterdiği belirtilmiştir (Livanou, Başoğlu, Şalcıoğlu ve Kalender 2002). Üniversite öğrencilerinin de 1999 depreminde olumsuz etkilendikleri ve kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle kıyaslandığında daha yüksek stres bozukluğu belirtisi gösterdiği ve daha depremden psikolojik olarak etkilenme konusunda hassas bir yapıya sahip oldukları rapor edilmiştir (Baloğlu, Harris ve Karagözoğlu, 2005). Van'da 2011 yılında meydana gelen deprem sonrasında depremden etkilenen yetişkin bireylerde travma sonrası stres bozukluğu oranı %35 olarak belirlenmiş ve kadın cinsiyeti, arkadaş/yakın kaybı, sağlık/barınma sorunlarına sahip olma, işsizlik, maddi zorlukları vb. risk faktörler olarak rapor edilmiştir (Boztaş, Aker, Münir, Çelik, Aydın, Karasu ve Mutlu, 2019).

Yıkıcı deprem deneyimi olan ve özellikle deprem kuşağında yaşamını sürdüren toplulukların ruhsal sağlıkları üzerindeki olumsuz etkileri yanında, onların olası risk ve buna bağlı oluşacak kayıplara ilişkin inançlarını, bir diğer deyişle depreme yönelik risk algılarını da etkileyeceği belirtilmektedir (Armaş, Cretu, ve Ionescu, 2017; Slovic, 2000). Bunun yanında, bireylerin depreme bağlı güvensizlik duyguları ve algıladıkları risk düzeyi ile, depreme bağlı stres düzeyinin güçlü bir şekilde bağlantılı olduğu da literatürde vurgulanmaktadır (Lopez Vazquez, 2001, Sirin, Eratli Sirin, ., Can, & Uruc, 2022). Yapılan araştırmalarda, özellikle yakın tarihte deprem deneyimi yaşayan bireylerde, depreme yönelik risk algısının yüksek olduğu ortaya konmuştur (Gouzeva, Santos-Reyes ve Santos-Reyes, 2014). Depreme yönelik risk algısının kadınlarda daha yüksek olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Rahman, 2019). Türkiye'de yapılan sınırlı sayıda araştırmalardan birinde, İstanbul'da yaşayan bireylerin deprem risk algıları incelenmiş ve evin bulunduğu bölge başta olmak üzere, deprem risk algısının eğitim, ekonomik düzey, cinsiyet vb. faktörlerden etkilendiği ortaya konmuştur (Tekeli-Yeşil, Dedeoğlu, Braun-Fahrlander ve Tanner, 2011).

Toplumun her kesiminden bireylerin deprem sonrası travma ve depreme yönelik risk algısı düzeyini ortaya koymak, bu konuya yönelik uluslararası ve özellikle de ulusal literatüre katkı sağlayacaktır. Bunun yanında, bireylerin risk algıları onların depreme yönelik deprem konusunda önlem alma, hazırlık yapma davranışını etkileyeceğinden, bireylerin deprem risk algısının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür (Miceli, Sotgiu ve Settanni, 2008). Öğretmen adaylarının deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeyinin incelenmesi

de onların öğrenci, öğretmen adayı ve beden eğitimi olarak durumlarını ortaya koyacaktır. Elde edilecek veriler politika yapıcılara ışık tutabilecek ve öğretmen yetiştirme programlarında depresyon farkındalığı oluşturma ve depresyon olumsuz etkilerini çeşitli önlemlerle en aza indirme açısından önemli bilgiler sunacaktır. Depresyon sonrası travma ve depresyon risk algısı düzeyi ilişkisinin ortaya konması, toplumun afete hazırlanması ve ihtiyaçların önceden belirlenerek karşılanmasına yönelik ilgili kurumlarca önlem alınması açısından da önemlidir. Sayılan nedenlerle bu araştırmanın amacı, beden eğitimi öğretmen adaylarının depresyon sonrası travma ve depresyon risk algısı düzeyinin, cinsiyet ve öğrenim görülen sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını ve depresyon sonrası travma ve depresyon risk algısı düzeyinde ilişki olup olmadığını incelemektir.

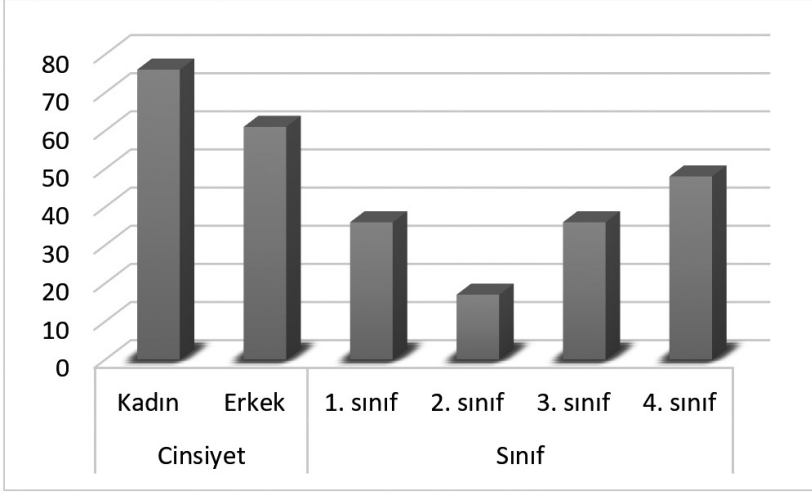
YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada genel tarama türlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama, araştırmacının iki değişkeni ölçtüğü ve herhangi bir dış değişkenden etkilenmeden aralarındaki istatistiksel ilişkiyi anladığı ve değerlendirdiği deneysel olmayan bir araştırma yöntemidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Katılımcılar

Araştırmaya Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören toplam 137 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların %55.5'i kadın, %44.5'i erkek; %26.3'ü 1., %12.4'ü 2., %26.3'ü 3. ve %35'i 4. sınıf öğrencisidir (Grafik 1). Kadın katılımcıların yaş ortalaması 21.86 (± 2.21), erkek katılımcıların yaş ortalaması 21.82'dir (± 2.18).

Grafik 1. Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıflarına Göre Sayı Dağılımı

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmada, katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacı ile araştırmacılar tarafından geliştirilen ve katılımcıların cinsiyetleri, yaşları ve öğrenim gördükleri sınıfa yönelik sorular yer alan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

Katılımcıların, deprem sonrası travma düzeyini belirlemek üzere Tanhan ve Kayri (2013) tarafından geliştirilen Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 madde ve Davranış Problemleri, Heyecansal Sınırlılık, Duyuşsal, Bilişsel Yapılandırma ve Uyku Problemleri adları ile 5 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçek 5'li Likert ("1: Bana hiç uygun değil", "2: Bana biraz uygun", "3: Bana orta düzeyde uygun", "4: Bana çok uygun", "5: Bana tamamen uygun") tipinde hazırlanmıştır. Ölçeğin hesaplanmasında maddelere verilen puanlar toplanmaktadır. Ölçekten elde edilecek minimum ve maksimum puanlar Davranış Problemleri için 4-20, Heyecansal Sınırlılık için 5-25, Duyuşsal için 4-20, Bilişsel Yapılandırma için 4-20 ve Uyku Problemleri için 3-15'dir. Ölçeğin tümünden elde edilecek puan ise 20-100 arasındadır. Elde edilen yüksek puanlar travma düzeyinin yüksek, düşük puanlar ise düşük olduğunu

göstermektedir. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde (Tanhan ve Kayri, 2013) ve bu araştırma kapsamında elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları Davranış Problemleri için .64-.66, Heyecansal Sınırlılık için .75-.84, Duyuşsal için .61-.52, Bilişsel Yapılandırma için .68-.79 ve Uyku Problemleri için .70-.88'dir. Ölçeğin tamamı için hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise .87-.91'dir.

Deprem Risk Algısı Ölçeği

Katılımcıların depreme yönelik risk algılarını ortaya koymak amacı ile Trumbo, Peek, Meyer, Marlatt, Grunfest, McNoldy ve Schubert (2016) tarafından geliştirilen ve Mızrak, Özdemir ve Aslan (2021) tarafından Türkçeye adapte edilen Deprem Risk Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 8 madde ve 2 alt boyuttan (Bilişsel, Duyuşsal) oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçek toplam puanı analizlere dahil edilmiştir. Ölçek 5'li Likert ("1: Hiç katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Orta derecede katılıyorum", "4: Katılıyorum", "5: Tamamen katılıyorum") tipinde hazırlanmıştır. Ölçek puanı, 8 maddedeki ifadelerle katılım düzeyini niteleyen puanların toplanarak ölçek madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Ölçekten elde edilecek puanlar 1-5 arasında değişmekte, yüksek puanlar depreme yönelik risk algısının yüksek, düşük puanlar ise düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .80, Türk kültürüne adaptasyonu aşamasında elde edilen güvenilirlik katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada güvenilirlik katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanması öncesinde, etik kurul onayı ve veri toplanacak kurumdan resmi izin alınmıştır. Onay ve izinlerin alınmasını takiben, katılımcı öğretmen adaylarının dersleri belirlenmiş ve uygun derslerin öğretim elemanlarından izin alınarak, öğrencilere ders kapsamında ulaşılmış ve araştırma hakkında bilgi verilmiş, katılmaya gönüllü öğrencilere veri toplama araçları ulaştırılmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerine bağlı olarak uzaktan eğitime geçilmesi nedeni ile veri toplama araçları dijital formata dönüştürülmüş ve veri toplama araçlarının bağlantı adresleri katılımcıların elektronik iletişim adreslerine (mesaj, e-posta vb.) gönderilmiştir. Katılımcılara 1 kez hatırlatma mesajı gönderilmiştir. Veri toplama araçlarının doldurulması yaklaşık 5 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde, beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını ortaya koymak amacı ile Mann-Whitney U; sınıflarına göre fark olup olmadığını ortaya konması amacı ile Kruskal-Wallis testi; deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını ortaya koyması amacı ile de Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Veriler IBM SPSS (22.0) istatistik Paket Programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan kadın ve erkek beden eğitimi öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyi alt boyutlarından Davranış Problemleri, Heyecansal Sınırlılık, Duyuşsal, Bilişsel Yapılandırma ve Uyku Problemleri puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak amacı ile Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları kadın beden eğitimi öğretmen adaylarının Davranış Problemleri ($U= 1633.50, p= .003$), Duyuşsal ($U= 1521.50, p= .001$), Bilişsel Yapılandırma ($U= 1394.00, p= .001$), Uyku Problemleri ($U= 1744.50, p= .013$) ve Deprem Sonrası Travma toplam puanlarının ($U= 1595.50, p= .002$) erkek beden eğitimi öğretmen adaylarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kadın ve erkek beden eğitimi öğretmen adaylarının Heyecansal Sınırlılık alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı da görülmüştür ($U= 2036.50, p= .222$) (Tablo 1).

Araştırmaya katılan kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenlerinin deprem risk algısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak amacı ile uygulanan Mann-Whitney U analiz sonuçları, kadın beden eğitimi öğretmen adaylarının deprem risk algısı puanlarının erkek beden eğitimi öğretmenlerinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur ($U= 1386.50, p= .001$) (Tablo 1).

Tablo 1. Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırması

	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Med.	U
Davranış Problemleri	Kadın	76	10.63	3.58	11.00	1633.50**
	Erkek	61	8.77	3.08	9.00	
Heyecansal Sınırlılık	Kadın	76	13.41	5.16	13.00	2036.50
	Erkek	61	12.21	4.60	12.00	
Duyuşsal	Kadın	76	12.09	2.91	12.00	1521.50***
	Erkek	61	10.12	3.03	10.00	
Bilişsel Yapılandırma	Kadın	76	14.72	3.72	15.50	1394.00***
	Erkek	61	11.89	3.92	13.00	
Uyku Problemleri	Kadın	76	8.51	3.86	8.00	1744.50*
	Erkek	61	6.89	3.57	5.00	
Deprem Sonrası Travma	Kadın	76	59.37	15.51	59.00	1595.50**
	Erkek	61	49.87	14.33	52.00	
Deprem Risk Algısı	Kadın	76	4.13	.60	4.19	1386.50***
	Erkek	61	3.55	.88	3.50	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmaya katılan “kadın” beden eğitimi öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacı ile uygulanan Kruskal-Wallis analiz sonuçları deprem sonrası travma alt boyutlarından Davranış Problemleri [$H(3)= 2.88, p= .41$], Heyecansal Sınırlılık [$H(3)= .99, p= .80$], Duyuşsal [$H(3)= 3.94, p= .27$], Bilişsel Yapılandırma [$H(3)= 6.12, p= .11$] ve Uyku Problemleri [$H(3)= 5.79, p= .12$] alt boyutları ile deprem sonrası travma toplam puanının [$H(3)= 3.75, p= .29$] ve deprem risk algısı puanının [$H(3)= 1.92, p= .59$] öğrenim görülen sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Kadınlarda Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısının Sınıflara Göre Karşılaştırması

	Sınıf	n	\bar{X}	SS	Sıra Ort.	H
Davranış Problemleri	1. Sınıf	21	9.90	4.23	33.10	2.88
	2. Sınıf	8	11.13	1.81	43.06	
	3. Sınıf	19	10.32	3.40	36.24	
	4. Sınıf	28	11.25	3.58	42.79	
Heyecansal Sınırlılık	1. Sınıf	21	13.52	5.53	37.88	.99
	2. Sınıf	8	12.13	4.22	33.94	
	3. Sınıf	19	12.84	4.55	36.74	
	4. Sınıf	28	14.07	5.63	41.46	
Duyuşsal	1. Sınıf	21	12.57	3.31	42.88	3.94
	2. Sınıf	8	11.75	1.75	35.81	
	3. Sınıf	19	11.05	2.30	30.55	
	4. Sınıf	28	12.54	3.16	41.38	
Bilişsel Yapılandırma	1. Sınıf	21	14.76	4.57	40.12	6.12
	2. Sınıf	8	13.63	3.42	30.75	
	3. Sınıf	19	13.58	3.20	30.42	
	4. Sınıf	28	15.79	3.27	44.98	
Uyku Problemleri	1. Sınıf	21	7.48	4.45	31.76	5.79
	2. Sınıf	8	9.75	3.58	45.88	
	3. Sınıf	19	7.68	3.79	33.97	
	4. Sınıf	28	9.50	3.32	44.52	
Deprem Sonrası Travma	1. Sınıf	21	58.24	19.62	35.62	3.75
	2. Sınıf	8	58.38	6.35	38.50	
	3. Sınıf	19	55.47	14.22	32.76	
	4. Sınıf	28	63.14	14.52	44.55	
Deprem Risk Algısı	1. Sınıf	21	4.17	0.63	40.07	1.92
	2. Sınıf	8	3.88	0.66	29.06	
	3. Sınıf	19	4.10	0.63	37.39	
	4. Sınıf	28	4.19	0.56	40.77	

Benzer biçimde, araştırmaya katılan “erkek” beden eğitimi öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak

amacı ile uygulanan Kruskal-Wallis analiz sonuçları deprem sonrası travma alt boyutlarından Davranış Problemleri [$H(3)= .67, p= .88$], Heyecansal Sınırlılık [$H(3)= 3.90, p= .27$], Duyuşsal [$H(3)= .50, p= .92$], Bilişsel Yapılandırma [$H(3)= 4.42, p= .22$] ve Uyku Problemleri [$H(3)= 3.29, p= .35$] alt boyutları ile deprem sonrası travma toplam puanının [$H(3)= 1.88, p= .60$] ve deprem risk algısı puanının [$H(3)= 3.79, p= .29$] öğrenim görülen sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Erkeklerde Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısının Sınıflara Göre Karşılaştırması

	Sınıf	n	\bar{X}	SS	Sıra Ort.	H
Davranış Problemleri	1. Sınıf	15	8.47	3.48	28.97	.67
	2. Sınıf	9	8.78	3.38	31.17	
	3. Sınıf	17	9.18	2.96	33.76	
	4. Sınıf	20	8.65	2.92	30.10	
Heyecansal Sınırlılık	1. Sınıf	15	10.67	4.58	25.37	3.90
	2. Sınıf	9	11.22	5.76	27.33	
	3. Sınıf	17	13.82	3.54	37.00	
	4. Sınıf	20	12.45	4.71	31.78	
Duyuşsal	1. Sınıf	15	9.53	2.85	28.23	.50
	2. Sınıf	9	10.33	3.46	31.44	
	3. Sınıf	17	10.29	2.78	32.24	
	4. Sınıf	20	10.30	3.33	31.83	
Bilişsel Yapılandırma	1. Sınıf	15	10.67	3.37	24.57	4.42
	2. Sınıf	9	10.89	4.54	26.83	
	3. Sınıf	17	13.06	3.58	36.56	
	4. Sınıf	20	12.25	4.22	32.98	
Uyku Problemleri	1. Sınıf	15	5.60	3.04	24.27	3.29
	2. Sınıf	9	6.89	4.01	30.89	
	3. Sınıf	17	7.18	3.56	32.41	
	4. Sınıf	20	7.60	3.76	34.90	
Deprem Sonrası Travma	1. Sınıf	15	44.93	14.49	26.10	1.88
	2. Sınıf	9	48.11	16.64	29.94	
	3. Sınıf	17	53.53	13.52	34.29	
	4. Sınıf	20	51.25	13.75	32.35	

Tablo 3. Erkeklerde Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısının Sınıflara Göre Karşılaştırması

	Sınıf	n	\bar{X}	SS	Sıra Ort.	H
Deprem Risk Algısı	1. Sınıf	15	3.35	0.86	28.57	3.79
	2. Sınıf	9	3.31	0.72	25.17	
	3. Sınıf	17	3.88	0.84	37.71	
	4. Sınıf	20	3.53	0.98	29.75	

Araştırmaya katılan kadın ve erkek beden eğitimi öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyi alt boyutları ve deprem risk algısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olup olmadığının belirlenmesi amacı ile Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları kadın beden eğitimi öğretmen adaylarının Davranış Problemleri ($r_s = .24, p = .04$), Heyecansal Sınırlılık ($r_s = .35, p = .002$), Duyuşsal ($r_s = .38, p = .001$), Bilişsel Yapılandırma ($r_s = .44, p = .001$) ve Deprem Sonrası Travma ($r_s = .37, p = .001$) düzeyi ile deprem risk algısı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu, Uyku Problemleri ile deprem risk algısı düzeyi arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur ($r_s = .21, p = .07$) (Tablo 4).

Erkek beden eğitimi öğretmen adaylarının deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak amacı ile uygulanan Spearman Korelasyon analizi sonuçları, erkek beden eğitimi öğretmen adaylarının Davranış Problemleri ($r_s = .40, p = .002$), Heyecansal Sınırlılık ($r_s = .28, p = .03$), Duyuşsal ($r_s = .54, p = .001$), Bilişsel Yapılandırma ($r_s = .74, p = .001$), Uyku Problemleri ($r_s = .50, p = .001$) ve Deprem Sonrası Travma ($r_s = .60, p = .001$) düzeyi ile deprem risk algısı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Kadın ve Erkeklerde Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısı İlişkisi

	Deprem Risk Algısı
Kadın	
Davranış Problemleri	.236*
Heyecansal Sınırlılık	.348**
Duyuşsal	.381**
Bilişsel Yapılandırma	.437**

Tablo 4. Kadın ve Erkeklerde Deprem Sonrası Travma ve Deprem Risk Algısı İlişkisi

	Deprem Risk Algısı
Uyku Problemleri	.208
Deprem Sonrası Travma	.374**
Erkek	
Davranış Problemleri	.395**
Heyecansal Sınırlılık	.277*
Duyuşsal	.544**
Bilişsel Yapılandırma	.737**
Uyku Problemleri	.503**
Deprem Sonrası Travma	.603**
*p<.05 **p<.01	

TARTIŞMA

Bu araştırmada, beden eğitimi öğretmen adaylarının deprem sonrası travma ve deprem risk algısı düzeyinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiş ve Heyecansal Sınırlılık alt boyutu dışında cinsiyete göre farka rastlanırken, sınıf düzeyine göre farka rastlanmamıştır. Araştırma bulguları, kadın öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyi alt boyutları ve toplam puanı ile deprem risk algısı puanlarının erkek öğretmen adaylarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Deprem sonrası travma düzeyine yönelik elde edilen bulguların, literatürde yer alan ve kadınların depreme bağlı stres bozukluğu düzeyinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koyan araştırmalarla paralel olduğu görülmüştür (Başoğlu, Şalcıoğlu ve Livanou, 2002; Dai, Chen, Lai, Li., Wang ve Liu, 2016; Guo, He, Qu, Wang ve Liu, 2017; McKinzie ve Clay-Warner, 2021). Bu bulguların temel nedenleri arasında, erkeklerin de depremden duygusal olarak kadınlar gibi olumsuz etkilenmelerine rağmen, bunu kadınlardan daha az dışa vuruyor olmaları, kadınların geleneksel rollerinin (ev ve aileye yönelik bakım sorumlulukları) yerine getirilmesinin depremle birlikte daha da artması ve zorlaşması vb. sayılabilir (Fothergill, 1996). Öğrenim görülen sınıf değişkeninin, deprem sonrası travma düzeyinde fark yaratmamasının temel nedeninin, öğretim programındaki derslerin bu konuya yönelik herhangi bir bilgiyi kapsamıyor olması olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında literatürle karşılaştırma

yapılabilmesi amacı ile, farklı sınıflarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin katılımcı olduğu bu konudaki araştırmalara ihtiyaç duyulduğu da görülmektedir. Bu araştırmada kadınların deprem risk algılarının da literatüre paralel biçimde, erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür ve bu durum da yine toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak ortaya konan “bakım” rolünün, potansiyel felaket riski ve başkalarının refahı konusunda kadınların daha fazla endişe duyması ile ilişkilendirilmiştir (Cuesta, Alvear, Carnevale ve Amon, 2022). Fothergill (1996) de kadınların, özellikle risk faktörünün ailelerine zarar verme olasılığı arttığında, erkeklerden daha yüksek düzeyde risk algılarının da arttığını ve bu durumun da kadınların toplumdaki güç ve kontrol eksikliğinden kaynaklı olduğunu vurgulamıştır.

Yapılan araştırmalar kadınların deprem sonrası travma ve depreme yönelik risk algısı düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Cuesta, Alvear, Carnevale ve Amon, 2022). Kadınların toplumdaki ev ve aile bakımına yönelik rollerine dayalı olarak, olası bir deprem durumunda daha fazla kişi ve daha geniş bir yelpazeye yayılan açılardan sorumluluğu taşımak durumunda kalacaklarından, hem deprem sonrası travma hem de deprem risk algısı düzeylerinin erkeklerden yüksek ve ilişkili olduğu düşünülmektedir (Fothergill, 1996). Bunun yanında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (deprem esnasında %38 deprem bölgesi kabul edilen 11 illerde, %53 Mersin’de bulunmaktadır) coğrafi olarak depremi deneyimlemiş olmaları da deprem sonrası travma düzeyi ve risk algısı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır (Bronfman, Cisternas, Repetto, Castañeda ve Guic, 2020). Bu bulgulara ek olarak deprem sonrası travma ile deprem risk algısı arasındaki ilişkinin bu araştırmada ele alınmayan değişkenlerden de etkilendiğini dikkate almak gerekir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak bu araştırmada elde edilen bulgular, beden eğitimi öğretmen adaylarında deprem sonrası travma ve deprem risk algısının cinsiyete göre farklılaştığını (Heyecansal Sınırlılık dışında) ancak öğrenim görülen sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını ve deprem sonrası travma ile deprem risk algısı arasında (kadınlarda Uyku Problemleri alt boyutu hariç) ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Elde edilen bulguların bazı sınırlılıklar göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekir. Bu araştırmanın katılımcıları, bir üniversitesinin beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bölümü ile sınırlı olduğundan Türkiye

genelindeki tüm beden eğitimi öğretmeni yetiştiren kurumlara genellenemez. Bu çalışmada deprem sonrası travma ve deprem risk algısı, nicel araştırma yöntemi ile incelenmiş, konuya yönelik nitel araştırma yöntemi ile derinlemesine inceleme yapılmamıştır. Bunun yanında, ileride deprem sonrası travma düzeyi ve deprem risk algısı ile ilişkili deprem deneyimi, yaşanan yer, kişilik özellikleri vb. değişkenler de ele alınarak araştırmalar tasarlanabilir.

İleriki araştırmaların, daha geniş örnekleme ulaşılarak, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması yolu ile tekrar uygulanması önerilmektedir. Ayrıca, öğretmen yetiştirme programlarının da deprem sonrası travma ve deprem risk algısına olumlu katkıları olacak derslerin eklenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Armaş, I., Cretu, R. Z., & Ionescu, R. (2017). Self-efficacy, stress, and locus of control: The psychology of earthquake risk perception in Bucharest, Romania. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22, 71-76.
- Baloğlu, M., Harris, M. B., & Karagözoğlu, C. (2005). The Psychological effects of an earthquake on Turkish college students. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 125-136.
- Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., & Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 15(4), 269-276.
- Boztaş, M. H., Aker, A. T., Münir, K., Çelik, F., Aydın, A., Karasu, U., & Mutlu, E. A. (2019). Post traumatic stress disorder among adults in the aftermath of 2011 Van-Ercis earth-quake in Turkey. *Klinik Psikiyatri Dergisi-Turkish Journal Of Clinical Psychiatry*, 22, 380-388.
- Bronfman, N. C., Cisternas, P. C., Repetto, P. B., Castañeda, J. V., & Guic, E. (2020). Understanding the relationship between direct experience and risk perception of natural hazards. *Risk analysis*, 40(10), 2057-2070.
- Cuesta, A., Alvear, D., Carnevale, A., & Amon, F. (2022). Gender and public perception of disasters: a multiple hazards exploratory study of EU citizens. *Safety*, 8(3), 59.
- Dai, W., Chen, L., Lai, Z., Li, Y., Wang, J., & Liu, A. (2016). The incidence of post-traumatic stress disorder among survivors after earthquakes: a systematic review and meta-analysis. *BMC Psychiatry*, 16(1), 1-11.
- De La Fuente, R. (1990). The mental health consequences of the 1985 earthquakes in Mexico. *International Journal of Mental Health*, 19(2), 21-29.
- Fothergill, A. (1996). Gender, risk, and disaster. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 14(1), 33-56.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). How to design and evaluate research in Education (8th ed.). New York McGraw Hill.
- Geller, R. J., Jackson, D. D., Kagan, Y. Y., & Mulargia, F. (1997). Earthquakes cannot be predicted. *Science*, 275(5306), 1616-1616.
- Gouzeva, T., Santos-Reyes, G., & Santos-Reyes, J. (2014). Earthquake risk perception: The case of Mexico City. In 12th International Probabilistic Safety Assessment and Management Conference, PSAM 2014.

- Guo, J., He, H., Qu, Z., Wang, X., & Liu, C. (2017). Post-traumatic stress disorder and depression among adult survivors 8 years after the 2008 Wenchuan earthquake in China. *Journal of Affective Disorders*, 210, 27-34.
- İçişleri Bakanlığı. (2023, Nisan 22). *Bakanımız Sn. Soylu: 11 bölgede 57 bin enkazın 50 bini bitti*. <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-soylu-11-bolgede-57-bin-enkazin-50-bini-bitti> adresinden alınmıştır.
- Joffe, H., Rossetto, T., Solberg, C., & O'Connor, C. (2013). Social representations of earthquakes: A study of people living in three highly seismic areas. *Earthquake Spectra*, 29(2), 367-397.
- Lazaratou, H., Paparrigopoulos, T., Galanos, G., Psarros, C., Dikeos, D., & Soldatos, C. (2008). The psychological impact of a catastrophic earthquake: a retrospective study 50 years after the event. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 196(4), 340-344.
- Livanou, M., Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., & Kalender, D. (2002). Traumatic stress responses in treatment-seeking earthquake survivors in Turkey. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 190(12), 816-823.
- Lopez Vazquez, E. (2001). Risk perception interactions in stress and coping facing extreme risks. *Environmental Management and Health*, 12(2), 122-133.
- McKinzie, A. E., & Clay-Warner, J. (2021). The Gendered Effect of Disasters on Mental Health: A Systematic Review. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 39(2), 227-262.
- Miceli, R., Sotgiu, I., & Settanni, M. (2008). Disaster preparedness and perception of flood risk: A study in an alpine valley in Italy. *Journal of Environmental Psychology*, 28(2), 164-173.
- Mızrak, S., Özdemir, A., & Aslan, R. (2021). Adaptation of hurricane risk perception scale to earthquake risk perception and determining the factors affecting women's earthquake risk perception. *Natural Hazards*, 109(3), 2241-2259.
- Nal, M. (2018). *Hastanelerde acil yardım ve afet yönetimi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi
- Rahman, M. L. (2019). Risk perception and awareness of earthquake: the case of Dhaka. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 10(1), 65-82.
- Slovic, P. (2000). *The Perception of Risk*. London, UK: Earthscan Publications.
- Şirin, T., E. Şirin, Y., Can, B., & Uruc, O., (2022). Digital burnout and perceptive failure: The example of physical education teachers during the COVID-19 pandemic. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 14(1).
- Tanhan, F., & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013-1025.
- Tian, Q., Han, H., Zhang, D., Ma, Y., Zhao, J., & Li, S. (2018). Earthquake trauma, over-general autobiographical memory, and depression among adolescent survivors of the Wenchuan earthquake. *Frontiers in Psychology*, 9, 2505.
- Tekeli-Yeşil, S., Dedeoğlu, N., Braun-Fahrlander, C., & Tanner, M. (2011). Earthquake awareness and perception of risk among the residents of Istanbul. *Natural Hazards*, 59, 427-446.
- Trumbo, C. W., Peek, L., Meyer, M. A., Marlatt, H. L., Grunfest, E., McNoldy, B. D., & Schubert, W. H. (2016). A cognitive-affective scale for hurricane risk perception. *Risk Analysis*, 36(12), 2233-2246.
- Tunçel, Ö. K. (2023). Earthquake, collective trauma, and consequences. *Archives of Neuropsychiatry*, 60(2), 97-98.